

Emberek és elvek

Polák tanár úr, aki földrajza tanított a Berzsenyi Dániel Gimnáziumban, rossz kedvében felszólított egy-egy diákot: „Mondj utánam, fiam: ettem tejeskávét vajjas kenyérral és mézzel.” Ha a diák elismételte ezt a mondatot, Polák tanár úr ráripakodott: „Ezt tudod, de a leckét biztos nem tudod. Úlj le, elégtelen.” A következő delikvens már tanult ebből, és hallgatott mint a csuka. Polák tanár úr így törte meg a csendet: „Ha még ezt sem tudod utánam mondani, akkor hogy tudnád a leckét? Úlj le, elégtelen.”

A szabaddemokraták küldöttgyűlésének az a téje, hogy benn marad-e az SZDSZ a koalícióban vagy sem. Ez nyilvánvaló, hiszen a pártvezető-ség szakadatlanul hangsúlyozza, hogy a küldöttgyűlés nem erről szól. Röpködnek az érvek, pró és kontra, olyan mennyiségben, hogy meg kell állapítanom: a tanácskozás már javában tart, és erről szól. Most döntésnek kell születnie, amelytől – ha nem jön közbe rendkívüli esemény – nem másítunk meg többé. Egyetlen párt sem politizálhat huzamosan bizonytalan státusban. Ha folyton csak helyzetmeghatározásunkkal bajlódunk, nem koncentrálnak a helyzetre. Mit szólnánk ahhoz a kocsmái törzsvendéghez, aki ki akar ugriani az ablakon, ahányszor a szakácsnő elsózta a levest? Másrészt: nyeljük le ötödszörfé, tizedszerre is, akármilyen sós? Menni, vagy nem menni: ez itt a kérdés, de nem hamletkedhetünk tovább, még akkor sem, ha az alternatíva mindkét oldalán egy jól fejlett „elégtelen” fenyeget.

Mielőtt választanék köztük – mert van olyan rossz osztályzat, amely még a tanév vége előtt kijavítható –, le szeretném szögezni, hogy mai eszemmel is úgy vélem: helyesen döntötünk, amikor beléptünk a koalícióba. Tudhatjuk volna persze – néhányan közülünk tudták is –, hogy partnerünknek a pártállam évtizedeiben kiépült kapcsolatrendszerre és bejáratott kormányzati stílusra a pluralizmus körülményei közt is pompásan működik majd; és hogy a legelőnyösebb koalíciós szerződés sem véd meg a ropant túlerőtől. De nélkülünk a különféle érdekcsoportokat balanszírozva tömörítő, kis többségű szocialista kormány egymagában nem vállalta volna a gazdaság stabilizációjához szükséges, rendkívül népszerűtlen politikát. Támogatásunk nélkül arra sem lett volna meg a többség, hogy megteremtse a szomszédos államokkal a kölcsönös kiengesztelődés törvényi feltételeit. Szerepünk volt abban is, hogy a hisztérikusán túlfűtött kormányzati ideologizálást tárgyszerű, modern polgári értékek felé orientálódó politizálás váltotta fel.

A bajok már a kezdet kezdetén hírt adtak magukról. Az öröklött alapítványi és egyéb disznóságok elkenése felkeltette azt a mind elhessenthetetlenebb gyanút, hogy a bukott MDF-kormány és a szocialisták valamiféle formális vagy informális megállapodás eredményeképpen nem bolygatják egymás viselt dolgait. A búcsúzó miniszterelnököt, ezt a derék vendéglátó-ipari középkérdert feltehetően régi, gyümölcsöző kapcsolatok fűzték korábbi elvtársainak jól meghatározható csoportjához. Az MDF-kormány négy év alatt elegendő információt szerezhetett azokról a gazdasági és vagyonátmentő ténclépésekről, amelyekkel a szocialisták a rendszerváltozás idején bűvölték el az átmenet patoszában égő, és mindenáron békességre vágyó társadalmat. A szabaddemokraták – a koalíció érdekében – személyes érdek nélkül néma cinkosáivá váltak ennek a velejéig amorális alkunak.

Aztán újabb keletű visszaélések kezdtek foglalkoztatni a közvéleményt. Ezeket is a gazdasági és politikai szféra megengedhetetlen összefonódása tette lehetővé. Gyanúba olyan szocialista politikusok kevertek – például Hujber Ottó, Máté László, Dunai Imre –,

akik a miniszterelnök környezetéhez tartoztak. A lakosság igen rosszkedvében vette tudomásul, hogy olyan korszakban, amikor a kormányzat – egyébként okkal – a nadrágszjij megszorító politika szükségességét hirdeti érvekkel és tettekkel is, az intézkedők egy része és klientúrájuk a nadrágszjij-kiengedés gyakorlatát folytatja, olyan hévvel, hogy már nem is fér az övükre új lyuk.

A felháborodást végsőkéig fokozta a Suchman-Szokai-botrány (mert a Tocsik-ügyet köztudomásulag így kellene nevezni). A bomba ezúttal a miniszterelnök legközelebbi környezetében robbant. Bűdös lett a kormányzat egyik sikerágazata, a privatizáció, mely az adófitőzöket cinikusán megkárosító klientúrateremtés kiapadhatatlan forrásának bizonyult. A szabaddemokraták szemszögéből ez a botrány azt is jelentette, hogy néma cinkosokból bűnrészesekké léptünk elő. Joggal mondhatjuk persze, hogy szerepünk az érintett szocialista tisztségviselőkhöz viszonyítva alárendelt, és hogy vezető politikusaink – legalábbis ismeretük szerint – előzetesen nem tudták az elkövetett visszaélésekről. Mégis először fröccsent ránk ilyen jellegű, könnyen definiálható illatú sár a párt fennállása óta. Ez nemcsak a párt híveit döbbsentette meg, hanem a közvéleményt, sőt a bennünket rendszeresen rágalmozókat is, mert eddig még túlfajlett fantáziájuk ellenére sem jutott eszükbe, hogy gazdasági visszaélésekkel vádoljanak bennünket. Mivel nem zárható ki teljesen, hogy ebben a Suchman-Szokai-ügyben zsarolhatókká váltunk, újra kell gondolnunk helyzetünket. Kár volna ugyanis értünk, ha tönkremenének.

Amióta a Fidesz az ügynevezett nemzeti táborot erősíti (ezt a nevet azért agyalták ki, hogy eleve megbélyegezzék a liberálisokat és a szocialistákat, mint nemzetietlen és hazátlan bitangokat), a Szabad Demokraták Szövetsége az egyetlen olyan párt, amelyik öntudatos polgárságon alapuló polgári társadalmat szeretne kialakítani. A „polgárság” szó ebben az összefüggésben nem osztályt jelöl, hanem életformát, pluralitáson alapuló modern gondolkodásmódot és értékválasztást. Nyilvánvaló, hogy polgári társadalom erős, független polgárság nélkül nem alakulhat ki. Az előző kormányzat arra tett kísérletet, hogy dzsentri mentalitású uralkodó réteget töltse be a polgárság szerepét. A jelenlegi kormányciklusban a funkcionáriusi mentalitású uralkodó réteget juttatnák ebbe a pozícióba. Ez csak azért elviselhetőbb, mert nincsenek modernitásellenes (populista, nacionalista, rasszista) beidegzettségei, így hát csupán társadalmi, gazdasági, erkölcsi stb. veszélyt jelent, nem pedig háborús és polgárháborús feszültséget.

A két mentalitás a dzsentroid-klikkben és a funkcionárius-klikkben ölt testet, és nagyon hasonló szabályok szerint ad hírt magáról. A társadalmat mindkét esetben jó étvágyú hoci-nesze-csoportosulások fonják be. Ezek a közös érdekek és közös bulik mentén működtetik politikai pozícióikat és kapcsolataikat. Abban is riasztóan hasonlítanak egymásra, hogy egyikükre sem építhető öntudatos polgári társadalom, csupán szánalmas karikatúrája. Ha a szabaddemokrata értékek eltűnnének a politikai palettáról, belátható időnkig egyetlen párt sem képviselné nálunk az európai értelemben vett polgárosodás eszméjét.

A Suchman-Szokai-ügy jelzi, hogy a koalíciós kormányzás erkölcsi szklerózist okozhat, és ez esetben méltatlanná válunk céljainkhoz. Másrészt ezeket, sőt ezek minimumát szem valósíthatjuk meg tartós egyedülletben. Ezért léptünk szövetségre a szocialistákkal. A szövetségeket jó esetben összehangolt eszmék és perspektívák megvalósításának érdekében olyan emberek kötik meg, akik elviselik egymás stí-

lusát. Kétségtelen, hogy a szociálisan elkötelezett liberalizmus és a modern szociáldemokrácia természetes szövetséget köthet egymással. Konfliktusainkat nem az általános elvek, hanem az ezeket képviselő stílusának különbözősége okozza. A Magyar Szocialista Párt kormányzati stílusában – tehát nem ideológiájában és nem is céljaiban, hanem kormányzati módszerében – a pártállami beidegzettségek dominálnak. Az időnként nyilvánosságra buggyanó milliárdos összegű korrupciós ügyek és egyéb gazságok, csalások, a nyilvánvaló törvényszegések, és azok a lukratív kópéságok is, amelyek a hézagos törvények repedéseiből szivárognak elő, csak azért folydogálhatnak ismét bűvópataként tovább, mert a kormányfő, az érdekcsoportok közt feszülő kötelek bravúros tancosa, informális úton befolyásolni tudja a büntető és az igazságszolgáltatás gépezetét. Hasonló módon kötelez le és tart sakkban bankvezéreket is. Ráadásul monopóliumellenes törvény híján a sajtó többsége néhány nem makulátlan tisztaságú kézben összpontosul, és a kormányfő ezeket a kezeket is gyakran rázza meg. Újságok tucatjaira gyakorolható így szelíd nyomás, hogy valakiről vagy valamiről valamit írjanak (vagy ne írjanak). A hatalmi és közigazgatási ágak ily módon pártállami diktátúra nélkül is központilag irányíthatók, mégpedig ellenőrizetlenül, sőt többnyire ellenőrizhetetlenül.

Jól tudom: minden párt legfőbb belügye saját hierarchiája. Aki ebbe kívülről beleköttyög, az az általa megátadottaknak tesz szolgálatot, mert még párton belüli kritikusaikat is felsorakoztatja melléjük. De valamely koalíció személyi összetétele már nem pártbelügy. Ha tartósan azt tapasztaljuk, hogy az összehangolható elvekből leszűrt közös programot személyi – vagy ha úgy tetszik: módszertani és stílus – okokból nem tudjuk megvalósítani, akkor el kell hagynunk a koalíciót. Biztosítanunk kell eddigi partnerünket arról, hogy közös programjainkat az ellenzék soraiból is támogatni fogjuk; hiszen – a mai ellenzék pártoktól eltérően – nem abban látjuk az ellenzékiség lényegét, hogy akkor is leha- zuzogozzuk a kormányt, ha az azt állítja, hogy a hó fehér. És azt sem titkolhatjuk el, hogy nem örömmel távoznánk, és hogy szívesen lépnénk új koalícióra a szocialistákkal, ha erre megteremtődnek a megfelelő feltételek.

Nem leltárt és kimutatást készítek. Nem sorolom fel mindazokat a csalódásokat, amelyek miatt ma már úgy vélem, hogy dobbantanunk kell, még akkor is, ha ez nagyobb kockázattal jár a maradásnál. Kockázatok nélkül most már nem emelkedhetünk fel a leszálló ágból. Tudom, hogy léguress térbe lépünk ki, költői kifejezéssel élve: jéges magányba. A jelenlegi ellenzék gyűlése még fokozódni is fog, és a szocialisták közül is sokan rázzák majd, némelyest megkönnyebbülve, az öklüket felénk. Lesz köztük, aki annak örül majd – ráadásul okkal –, hogy a népszerűtlen éveket közösen csináltuk végig, és a választások előtt várható fel-emelkedés hozadékát egyedül kasszírozhatják be. A kézíve- zelésű bosszú rágalomgepezete szintén beindulhat ellenünk. De talán kiderül majd, mielőtt kívül kerülünk a jelenlegi hatalmi szférán, hogy a többszöröse felé ma szívesen liberáltörvényokat nem követi vakon a tagság; és hogy a szocialisták jelentős része sem vonzódik a pártállami irányítási módszerekhez. Önállósulva kristályosodási pontot láthatnak bennünk mindazok, akiket vonz a modern polgári társadalom akarása. Különben is: az ember ne akkor váljon el, amikor már beszerezte magának a következő élettársa, hanem amikor rádöbbsent arra, hogy az együttélés gerinctörő kompromisszumok nélkül nem megy tovább.

Eörsi István